

VŠEOBECNÁ NEROZHODNOSŤ A KARIÉROVÁ NEROZHODNUTOSŤ ADOLESCENTOV Z ASPEKTU ČRTOVEJ EMOCIONÁLNEJ INTELIGENCIE

KINGA IZSÓF JURÁSOVÁ – PAULÍNA CHROMEKOVÁ

Katedra psychológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

GENERAL INDECISIVENESS AND CAREER INDECISION OF ADOLESCENTS FROM THE ASPECT OF TRAIT EMOTIONAL INTELLIGENCE

Abstract: The aim of the study is to verify the interrelationships between trait emotional intelligence, indecisiveness and career indecision in a sample of Slovak adolescents. Research sample consisted of 187 respondents aged 17 years and 8 months on average. Indecisiveness scales (IS), Career Decision-Making Difficulties Questionnaire (CDDQ) and Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Short form (TEIQue-SF) were used to collect the data. The results confirmed a significant negative relationship between indecisiveness and trait emotional intelligence, and also between career indecision and trait emotional intelligence. A significant positive relationship was found between indecisiveness and career indecision. The results point to the possible preventive role of trait emotional intelligence in general indecisiveness as well as career indecision.

Key words: indecisiveness, career indecision, trait emotional intelligence, adolescence

Nerozhodnosť je charakterizovaná pretrvávajúcimi ťažkosťami pri výbere z množiny alternatív v rozhodovacom procese. Bez viazanosti na špecifickú problémovú situáciu je možné hovoriť o (všeobecnej) nerozhodnosti (*indecisiveness*) ako osobnostnej črte (Frost, Shows, 1993; Germeijs, Verschueren, Soenens, 2006; Patalano, Wengrovitz, 2006). Avšak nerozhodné správanie môže byť späté iba s istou doménou

problémových situácií. Uvedená špecifická forma nerozhodnosti, teda nerozhodnosť (*indecision*) je frekventovane skúmaná v súvislosti s výberom budúceho povolania (Gati, Krausz, Osipow, 1996; Vendel, 1982, 1985, 1987; Vendel, Bruncková, 2014). Viaceré výskumné štúdie sa zamerali na objasnenie vzájomného vzťahu medzi nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou (napr. Di Fabio et al., 2013; Di Fabio, Saklofske, 2014; Santos, Ferreira, Gonçalves, 2014), ktorý ale nebol extenzívne skúmaný v súbore slovenských adolescentov. V tejto súvislosti by sme upozornili na výskum L. Pilárika (2016), v ktorom sa sledoval – okrem iného – vzťah medzi vnímanou emocionálnou inteligenciou a prokrastináciou kariérových rozhodnutí. Cielene sa však neskúmal konštrukt nerozhodnosti. Preto sme sa v prezentovanej štúdii rozhodli verifikovať výskumné zistenia o vzťahu medzi črtovou emocionálnou inteligenciou, nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou, ktorá sa prejavuje ťažkosťami v kariérovom rozhodovaní.

Nerozhodnosť a kariérová nerozhodnosť

Voľba budúceho povolania a odborného smerovania predstavuje náročnú úlohu v živote adolescentov. V období aktívne sa rozvíjajúcej identity, hodnotových systémov a osobných preferencií je adolescent postavený pred úlohu uskutočniť výber jednej z možných alternatív, pričom sa očakáva osobné stotožnenie sa s voľbou a stabilita rozhodnutia. Váhanie pri rozhodovaní, prokrastinácia voľby, strach či úzkosť, ak sú prechodné, predstavujú prirodzene sa vyskytujúcu reakciu na výzvu kariérového rozhodnutia. Sú odrazom tzv. vývinovej nerozhodnosti (Santos, Ferreira, Gonçalves, 2014) a sú označované odborným termínom kariérová nerozhodnosť (*career indecision*) – Gati, Krausz, Osipow, 1996; Saka, Gati, 2007).

Opísané ťažkosti môže adolescent relatívne ľahko a úspešne prekonať napríklad za pomoci kariérového poradcu (Betz, Sterling, 1993). Ak ťažkosti pretrvávajú dlhodobo a adolescent nie je spôsobilý uskutočniť finálne rozhodnutie, resp. nie je schopný sa ho pridržiavať, je možné uvažovať o kariérovej nerozhodnosti (*career indecisiveness* – Fuqua, Hartman, 1983). V tejto súvislosti je dôležité objasniť, či pretrvávajúca neschopnosť urobiť kariérové rozhodnutie nepramení z nerozhodnosti, teda z osobnostnej črty. V tomto prípade totiž sprostredkovanie informácií o charakteristikách jednotlivých foriem kariérových ciest v procese profesijnej orientácie nebude samo osebe účinným prostriedkom pre uľahčenie kariérovej voľby.

Medzi nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou sa opakovane potvrdila silná pozitívna korelácia (Di Fabio et al., 2013; Di Fabio, Saklofske, 2014; Santos, Ferreira, Gonçalves, 2014). Obe sú stabilné v čase (Jaensch, Hirschi, Freund, 2015) a majú rovnaké zastúpenie u oboch pohlaví (Bavolár, 2018; Levin, et. al., 2020).

Negatívne korelujú so sebaúctou (Germeijs, De Boeck, 2002; Jaensch, Hirschi, Freund, 2015; Marcionetti, 2013), kým pozitívna korelácia bola potvrdená s neurotizmom (Germeijs, Verschueren, 2011; Kirdök, Kayadibi, 2018) a úzkosťou (Germeijs, Verschueren, Soenens, 2006; Vignoli, 2015). Germeijs a de Boeck (2002) podobne ako Osipow (1999) poukázali i na to, že ľudia s vysokou mierou všeobecnej nerozhodnosti sú náchylní vykazovať nerozhodné správanie v mnohých špecifických situáciách, avšak v opačnom smere je uvedený vzťah menej pravdepodobný.

Črtová emocionálna inteligencia v súvislosti s nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou

Pri vymedzení emocionálnej inteligencie vychádzame z koncepcie K. V. Petridesa (2009), ktorý ju chápe ako osobnostnú črtu. Jeho model pozostáva z dvoch samostatných komponentov, ktorými sú adaptácia a sebamotivácia, a zo štyroch hlavných faktorov, ktorými sú well-being, sociabilita, emocionalita a sebakontrola. Črtová emocionálna inteligencia patrí do sféry osobnosti a týka sa rozpoznávania emócií, spôsobu vnímania vlastných emocionálnych schopností a emocionálnych dispozícií osobnosti (Kaliská, Nábělková, 2015). Jej mieru je možné zachytiť pomocou sebvýpovedových dotazníkov (napr. TEIQue). Považujeme za dôležité zdôrazniť, že emocionálna inteligencia môže byť konceptualizovaná i odlišným spôsobom. Rozlišuje sa medzi emocionálnou inteligenciou ako schopnosťou (meraná výkonovými testami; napr. testovací model MSCEIT), vnímanou emocionálnou inteligenciou (meraná sebvýpovedovými dotazníkmi; napr. TMMS) a zmiešaným modelom emocionálnej inteligencie (meraná sebvýpovedovými dotazníkmi; napr. Bar-On EQ-i) (Kaliská, Nábělková, 2015; Pilárik et al., 2010).

V súvislosti s voľbou kariérového smerovania sa predpokladá, že jednotlivec, ktorý si dokáže uvedomiť a spracovať vlastné emócie, je schopný sa vyhnúť povolaniu, ktoré nie je v súlade s jeho osobnými preferenciami a vyznávanými hodnotami (Emmerling, Cherniss, 2003). Emocionálna inteligencia teda zohráva dôležitú rolu v procese evaluácie a selekcie jednotlivých kariérových alternatív. Jej priaznivé pôsobenie pramení z rozvíjania a posilnenia pozitívneho emocionálneho ladenia a zo súčasnej regulácie a tlmenia negatívnych emócií akými sú úzkosť, stres či strach (Farnia, Nafukho, Petrides, 2018). Pozitívne emócie totiž pomáhajú kognitívne uchopiť problémovú situáciu v širších súvislostiach (Fredrickson, 2001), facilitujú kreatívne, menej analogické myslenie (Izsóf Jurášová, Biela, Špajdel, 2014), a tým pomáhajú zachovať otvorenú myseľ pre rôzne alternatívy.

Preukázalo sa, že rozvíjanie emocionálnej inteligencie redukuje náročnosť kariérovej voľby (Di Fabio, Kenny, 2011). Analogicky medzi emocionálnou inteligenciou

a ťažkosťami spojenými s kariérovou voľbou konceptualizovanými ako kariérová nerozhodnosť (Di Fabio et al., 2013; Gati, Krausz, Osipow, 1996) – sa potvrdila negatívna korelácia (Di Fabio, Palazzeschi, 2009; Di Fabio, Palazzeschi, Bar-On, 2012; Kirdök, Korkmaz, 2018; Udayar et al., 2018; Pilárik, 2019; Pilárik, Ďuriačová, Jurišová, 2019).

Emocionálna inteligencia bola skúmaná nielen z perspektívy ťažkostí kariérového rozhodovania, ale i z aspektu nerozhodnosti. A. Di Fabio et al. (2013) sa zamerali na zachytenie uvedených psychologických konštruktov pomocou dotazníkov CDDQ (*Career Decision-Making Difficulties Questionnaire*), IS (*Indecisiveness scale*) a Bar-On EQ-i (*The Bar-On Emotional Quotient Inventory*) v súbore 361 talianskych vysokoškolských študentov. Zistili negatívnu koreláciu medzi (všeobecnou) nerozhodnosťou a emocionálnou inteligenciou, bola ale slabšia, ako korelácia medzi ťažkosťami v kariérovom rozhodovaní a emocionálnou inteligenciou.

Zaujímavú skupinu výskumov tvoria i štúdie, ktoré boli zamerané na objasnenie vzťahu medzi emocionálnou inteligenciou a kariérovou nerozhodnosťou. Kariérová nerozhodnosť sa totiž svojimi charakteristikami prelína so všeobecnou nerozhodnosťou, absentuje však výskum, ktorý by objasnil ich špecifické prepojenie. F. Farnia, F. M. Nafuko a K. V. Petrides (2018) v súbore 600 amerických vysokoškolských študentov merali črtovú emocionálnu inteligenciu pomocou dotazníka TEIQue-SF (*Trait Emotional Intelligence Questionnaire-Short Form*) a kariérovú nerozhodnosť pomocou dotazníka EPCD-SF (*Emotional and Personality Career Decision-Making Difficulties Scale-Short Form*). Medzi skúmanými konštruktmi sa preukázala negatívna korelácia tak ako i v prípade výskumu realizovaného v súbore 322 slovenských vysokoškolských študentov (Sollárová, Kaliská, 2019).

Výskumný problém a výskumné ciele

V súbore slovenských adolescentov sa usilujeme overiť vzťah medzi (všeobecnou) nerozhodnosťou a ťažkosťami v kariérovom rozhodovaní na jednej strane a vzťah medzi emocionálnou inteligenciou, nerozhodnosťou i ťažkosťami v kariérovom rozhodovaní na strane druhej. Vychádzajúc z literárnych podkladov (Di Fabio et al., 2013; Gati, Krausz, Osipow, 1996) považujeme ťažkosti v kariérovom rozhodovaní za ukazovateľ kariérovej nerozhodnosti. Cieľom výskumu je:

- verifikovať pozitívny vzťah medzi nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou;
- verifikovať negatívny vzťah medzi črtovou emocionálnou inteligenciou a kariérovou nerozhodnosťou;
- verifikovať negatívny vzťah medzi črtovou emocionálnou inteligenciou a nerozhodnosťou.

Výskumný súbor a výskumné metódy

Výskumný súbor, ktorý bol vyšetrený v rámci bakalárskej práce (Chromeková, 2020), tvorilo 187 respondentov z Gymnázia Púchov vo veku 16-19 rokov s priemerným vekom 17,69 roka ($SD = 0,92$). Výskumu sa zúčastnilo 117 žien (62,6 %) a 70 mužov (37,4 %) z 2., 3. a 4. ročníka. Na rozdiel od vyššie uvádzaných výskumov, ktoré sa v prevažnej miere realizovali v súbore vysokoškolských študentov, sme sa zamerali na žiakov strednej školy. Ich výber bol odôvodnený skutočnosťou, že v minulosti nadobudli skúsenosti s voľbou kariérového smerovania (prestup zo základnej na strednú školu), ale súčasne mnohí z nich budú čeliť podobnej voľbe i v budúcnosti (prestup zo strednej školy na vysokú školu).

Pre potreby výskumu sme využili nasledovné dotazníky:

Dotazník ťažkostí kariérového rozhodovania (CDDQ – Career Decision-Making Difficulties Questionnaire, autori I. Gati, M. Krausz a S. H. Osipow, 1996; preklad L. Pilárik, 2019). Dotazník bol navrhnutý na základe taxonómie ťažkostí kariérového rozhodovania. Dotazník obsahuje tri hlavné subškály:

- Nedostatok pripravenosti (nedostatočná motivácia, nerozhodnosť, nefunkčné domnienky);
- Nedostatok informácií (nedostatočné informácie o rozhodovacom procese, o sebe, o možnostiach, o spôsobe získania dodatočných informácií);
- Nekonzistentné informácie (nespoľahlivé informácie, vnútorný konflikt, externý konflikt).

Respondent hodnotí 34 tvrdení na Likertovej škále, pričom dve otázky (7. a 12.) sú kontrolné, nevzťahujú sa k výpočtu hrubého skóre dotazníka. Vysoké skóre poukazuje na neschopnosť vykonať kariérové rozhodnutie, teda odráža kariérovú nerozhodnosť. Vnútornú konzistenciu dotazníka v našom výskume vyjadruje Cronbachova $\alpha = 0,93$.

Škála nerozhodnosti (IS – Indecisiveness scale, autori R. Q. Frost a D. L. Shows, 1993; preklad J. Bavoľár, 2018). Dotazník obsahuje otázky zamerané na všeobecnú ako i situačnú nerozhodnosť, výsledok indikuje tendenciu jedinca k nerozhodnosti. Pozostáva z pätnástich tvrdení hodnotených na Likertovej škále. V našom výskume bola hodnota Cronbachovej $\alpha = 0,85$.

Dotazník črtovej emocionálnej inteligencie – krátka forma (TEIQue SF – Trait Emotional Intelligence Questionnaire – Short form, autor K. V. Petrides, 2009; preklad L. Kaliská, E. Nábělková a V. Salbot, 2015). Metodika poskytuje globálne posúdenie emocionálnej inteligencie z hľadiska faktorov well-beingu (optimizmus, šťastie, sebaúcta), sebakontroly (emočná regulácia, nízka impulzivita, zvládanie stresu), emocionalita (empatia, emočná percepcia a expresia, vzťahová kompetencia) a sociability (manažment emócií druhých, asertivita, sociálna uvedomelosť). Obsahuje tridsať tvrdení hodnotených na Likertovej škále. Zaznamenaná hodnota Cronbachovej alfy bola v našom výskume rovná 0,88.

Výsledky výskumu

Ako primárny krok sme uskutočnili deskriptívnu analýzu všetkých sledovaných premenných. Jej výsledky uvádzame v tabuľke 1. Následne sme sa zamerali na korelačnú analýzu premenných.

Zistili sme signifikantnú pozitívnu koreláciu medzi nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou ($r = 0,54$; $p < ,001$). Podrobnejšie výsledky korelačnej analýzy zameranej na jednotlivé subškály dotazníka CDDQ uvádzame v tabuľke 2.

Pokiaľ ide o črtovú emocionálnu inteligenciu, potvrdil sa jej signifikantný negatívny vzťah s kariérovou nerozhodnosťou ($r = -0,52$; $p < ,001$), ako i s nerozhodnosťou ($r = -0,66$; $p < ,001$). Podrobné výsledky korelačnej analýzy zameranej na jednotlivé subškály dotazníkov uvádzame v tabuľke 3.

Tabuľka 1

Deskripcia sledovaných premenných

Nástroj – premenná	AM	SD	Med	min.	max.
IS – všeobecná nerozhodnosť	42,37	10,65	42,00	19,00	68,00
CDDQ – kariérová nerozhodnosť	4,13	1,55	4,14	1,19	7,56
CDDQ – nedostatok pripravenosti	4,76	1,02	4,83	1,64	7,58
CDDQ – nedostatok informácií	4,10	2,18	4,00	1,00	8,28
CDDQ – nekonzistentné informácie	3,55	1,79	3,74	1,00	9,00
TEIQue SF – črtová emoc. inteligencia	4,66	0,86	4,70	1,20	6,63
TEIQue SF – well-being	4,78	1,20	4,83	1,50	7,00
TEIQue SF – sebakontrola	4,18	1,11	4,33	1,00	6,67
TEIQue SF – emocionalita	5,05	1,00	5,25	1,00	6,75
TEIQue SF – sociabilita	4,54	1,17	4,50	1,00	6,83

Tabuľka 2

Korelácia medzi všeobecnou nerozhodnosťou podľa IS a dimenziami kariérovej nerozhodnosti podľa CDDQ

CDDQ spolu	Nedostatok pripravenosti	Nedostatok informácií	Nekonzistentné informácie
,540**	,523**	,467**	,489**

Vysvetlivky: ** $p < ,001$

Platí aj pre tabuľky 3 a 4.

Tabuľka 3

Korelácia medzi črtami emocionálnej inteligencie podľa TEIQue SF, dimenziami kariérovej nerozhodnutosti podľa CDDQ a všeobecnou nerozhodnosťou podľa IS

TEIQue SF	Nedostatok pripravenosti	Nedostatok informácií	Nekonzistentné informácie	CDDQ spolu	IS
Well-being	-,337**	-,405**	-,447**	-,452**	-,535**
Sebakontrola	-,417**	-,438**	-,459**	-,491**	-,631**
Emocionalita	-,257**	-,337**	-,345**	-,362**	-,397**
Sociabilita	-,313**	-,254**	-,255**	-,295**	-,486**
EI spolu	-,430**	-,472**	-,483**	-,521**	-,664**

Medzi mužmi a ženami sa nezistili rozdiely v nerozhodnosti ($U=3498,5$; $p = ,10$), kariérovej nerozhodnutosti ($U=3610,5$; $p = ,18$) ani v črtovej emocionálnej inteligencii ($U=3940,5$; $p = 0,68$).

Diskusia

Naším výskumným cieľom bola verifikácia vzťahov medzi nerozhodnosťou, kariérovou nerozhodnosťou a črtovou emocionálnou inteligenciou v súbore slovenských adolescentov. V súlade s výsledkami zahraničných štúdií (Di Fabio et al., 2013; Di Fabio, Saklofske, 2014; Santos, Ferreira, Gonçalves, 2014) sme potvrdili významnú pozitívnu koreláciu medzi nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou. Výsledky poukazujú na to, že nerozhodnosť ako osobnostná črta je prepojená so širokou škálou ťažkostí objavujúcich sa počas kariérovej voľby. Hoci subškála *Nedostatok pripravenosti* v dotazníku CDDQ obsahuje kategóriu výrokov vzťahujúcich sa k nerozhodnosti, prienik medzi uvedenými výroky a položkami v dotazníku IS by nebol postačujúci pre potvrdenú silnú pozitívnu koreláciu medzi dotazníkmi. Preukázaná silná korelácia medzi IS i ďalšími subškálami CDDQ, a to konkrétne subškálou *Nedostatočné informácie* a subškálou *Nekonzistentné informácie* vypovedá o dôležitosti spôsobu spracovania informácií počas kariérovej voľby v súvislosti s nerozhodnosťou. J. R. Ferrari a J. F. Dovidio (2001) uvádzajú, že nerozhodní jednotlivci vyhľadávajú informácie odlišným spôsobom než rozhodní. V prípade kognitívne náročnej situácie – za ktorú môžeme považovať i analýzu a komparáciu rôznych kariérových ciest – nerozhodní vyhľadávajú informácie v rámci jednej domény a menej informácií o problémovej situácii v celej jej šírke. Tiež sú si menej istí svojou voľbou a uskutočnia viac externých atribúcií, ktoré by ospravedlnili neadekvátne rozhodnutie. Uvedené i iné kognitívne stratégie spojené s nerozhodnosťou sa môžu následne preukázať i počas voľby kariérového smerovania.

Skúmali sme tiež vzťah medzi emocionálnou inteligenciou a kariérovou nerozhodnosťou a potvrdili sme významnú negatívnu koreláciu v súlade s výsledkami zahraničných i domácich štúdií (Di Fabio, Palazzeschi, 2009; Di Fabio, Palazzeschi, Bar-On, 2012; Kirdök, Korkmaz, 2018; Udayar et al., 2018; Pilárik, 2019; Pilárik, Ďuriáčová, Jurišová, 2019). Výraznejší negatívny vzťah bol zaznamenaný medzi faktormi sebakontroly i well-beingu a kariérovou nerozhodnosťou. Uvedené zistenia sú v súlade s teoretickou koncepciou R. J. Emmerlinga a C. Chernissa (2003), tiež i F. Farnia et al. (2018) o dôležitosti emočnej regulácie, ako i pozitívneho emocionálneho ladenia pri redukcii ťažkostí s kariérovou voľbou. Z nami získaných výsledkov tiež vyplýva, že faktory emocionalita a sociabilita korelovali s globálnou mierou kariérovej nerozhodnutosti slabšie. Zdá sa, že emočná percepcia/expresia, ale najmä interpersonálny rozmer emotionality v zmysle zvládania emocionálnych stavov druhých a sociálne zručnosti sa viažu k ťažkostiam v kariérovom rozhodovaní v menšej miere.

Podobne bol preukázaný významný negatívny vzťah medzi emocionálnou inteligenciou a nerozhodnosťou ako črtou osobnosti. Výsledok je v súlade so zisteniami A. Di Fabia et al. (2013), avšak kým v citovanom výskume sa zistila silnejšia korelácia medzi emocionálnou inteligenciou a kariérovou nerozhodnosťou v porovnaní s nerozhodnosťou, my sme dospeli k opačným výsledkom. Pri interpretácii dát považujeme za dôležité podotknúť, že Di Fabio et al. (2013) pracovali s dotazníkom Bar-On EQ-i, ktorý vychádza z koncepcie emocionálnej inteligencie ako emočno-sociálnej kompetencie (Bar-On, 2006), kým v našom výskume bol použitý dotazník TEIQue SF, ktorý vychádza z koncepcie črtovej emocionálnej inteligencie (Petrides, 2009). Hoci medzi oboma koncepciami existuje prienik, čo potvrdzuje i silná pozitívna korelácia medzi dotazníkmi Bar-On EQ-I a TEIQue SF (Di Fabio, Saklofske, 2014), domnievame sa, že diskrepancia výsledkov môže tkvieť v použití odlišných meracích nástrojov.

Nami potvrdenú negatívnu koreláciu medzi emocionálnou inteligenciou a nerozhodnosťou by sme posúdili i z pohľadu výskumov, ktoré sa zamerali na objasnenie vzťahu medzi emocionálnou inteligenciou a kariérovou nerozhodnosťou. A. Farnia, F. M. Nafuko a K.V. Petrides (2018), ako i E. Sollárová a L. Kaliská (2019) merali emocionálnu inteligenciu dotazníkom TEIQue SF tak ako tomu bolo v našom výskume, kým miera kariérovej nerozhodnosti bola zaznamenaná dotazníkom EPCD-SF. V uvedených výskumoch sa zistila negatívna korelácia medzi skúmanými premennými, ktorú považujeme za inšpiratívnu pre bližšie objasnenie možného prieniku medzi nerozhodnosťou (meranou dotazníkom IS) a kariérovou nerozhodnosťou (meranou dotazníkom EPCD-SF).

Upozornili by sme tiež na skutočnosť, že tak v prípade nerozhodnosti ako i v prípade kariérovej nerozhodnutosti bol najsilnejším negatívnym korelátom dotazníka TEIQue SF faktor sebakontroly. Jeho sila bola v porovnaní s ostatnými faktormi výrazná najmä v súvislosti s nerozhodnosťou. Primeraná emočná regulácia, nízka

impulzivita, ako i zvládanie záťažových situácií sa spája s redukovanou mierou všeobecnej nerozhodnosti a tiež so špecifickým prípadom kariérovej nerozhodnutosti. Uvedené zistenie dopĺňa poznatky o pozitívnej korelácii medzi dysfunkčnou impulzivitou a nerozhodnosťou (Barkley-Levenson, Fox, 2016), ako i pozitívnym vzťahom medzi emočnou reguláciou podľa TMMS a úspešným rozhodovaním v Iowskom hernom teste (Pilárik et al., 2010). Podobne sa prejavil faktor well-being z dotazníka TEIQue SF ako silný korelát nerozhodnosti i kariérovej nerozhodnutosti. Je charakterizovaný pozitívnou valenciou emocionálneho prežívania, optimizmom a vysokou mierou sebaúcty. Nízka miera uvedených charakteristík sa spája s vysokou mierou nerozhodnosti, čo sa prelína so zisteniami o negatívnej korelácii medzi neurotizmom, úzkosťou, sebaúctou a nerozhodnosťou/kariérovou nerozhodnosťou (Germeijs, De Boeck, 2002; Germeijs, Verschueren, Soenens, 2006; Germeijs, Verschueren, 2011).

Za limity predloženej štúdie považujeme relatívne úzke vekové rozpätie výskumného súboru, či hypotetický charakter kariérovej voľby v sledovaných ročníkoch gymnázia. Potrebné je tiež zdôrazniť, že k emocionálnej inteligencii sme pristupovali ako k osobnostnej črte a nie ako ku schopnosti. Nebola meraná výkonovými testami, ale bola zachytená iba jej subjektívne vnímaná miera, teda sebe pripísaná emocionálna účinnosť. Hĺbka introspekcie aj autentický odhad obsahov psychického prežívania mohli v súbore stredoškôľakov variovať. Sme však toho názoru, že napriek uvedeným limitom môžu byť výsledky nášho výskumu prínosné pre účely kariérového poradenstva. Príprava žiakov a študentov na voľbu budúceho povolania by mala obsahovať popri poskytnutí potrebných informácií aj aktivity zamerané na rozvoj emocionálnej inteligencie. V tomto ohľade upozorňujeme na výskum M. Hornickej a L. Kaliskej (2019), v ktorom sa overovala účinnosť socio-emocionálneho tréningu *Moje emócie* v súbore školopovinných detí. Po dvanástich vyučovacích hodinách nebol jeho priaznivý účinok preukázaný. Autorky sa domnievajú, že úspešnosť tréningu emocionálnej inteligencie vyžadujú dostatočnú dĺžku a pravidelnosť intervencie a odporúčajú tridsať a viac hodín intervenčného programu. Vychádzajúc zo záverov nášho výskumu by sme zdôraznili, že počas kariérového poradenstva by bolo vhodné overiť mieru nielen kariérovej nerozhodnutosti ale i (všeobecnej) nerozhodnosti. Uvedené konštrukty síce spolu silno korelujú, predsa sa však viažu k faktorom emocionálnej inteligencie mierne odlišne. Je tiež potrebné overiť, či kariérová nerozhodnosť nepramení zo (všeobecnej) nerozhodnosti ako osobnostnej črty.

LITERATÚRA

- BARKLEY-LEVENSON, E. – FOX, C. R. 2016. The surprising relationship between indecisiveness and impulsivity. *Personality and Individual Differences*, vol. 90, p. 1-6.
- BAR-ON, R. 2006. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, vol. 18, no. 1, p. 13-25.

- BAVOLÁR, J. 2018. Psychometric characteristics of two forms of the Slovak version of the Indecisiveness Scale. *Judgment and Decision making*, vol. 13, no. 3, p. 287-296.
- BETZ, N. E. – SERLING, D. A. 1993. Construct validity of fear of commitment as an indicator of career indecisiveness. *Journal of Career Assessment*, vol. 1, p. 21-34.
- DI FABIO, A. – KENNY, M. E. 2011. Promoting emotional intelligence and career decision making among Italian high school students. *Journal of Career Assessment*, vol. 19, no. 1, p. 21-34.
- DI FABIO, A. – PALAZZESCHI, L. 2009. Emotional intelligence, personality traits and career decision difficulties. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, vol. 9, no. 2, p. 135-146.
- DI FABIO, A. – PALAZZESCHI, L. – ASULIN-PERETZ, L. – GATI, I. 2013. Career indecision versus indecisiveness: Associations with personality traits and emotional intelligence. *Journal of Career Assessment*, vol. 21, no. 1, p. 42-56.
- DI FABIO, A. – PALAZZESCHI, L. – BAR-ON, R. 2012. The role of personality traits, core self-evaluation, and emotional intelligence in career decision-making difficulties. *Journal of Employment Counseling*, vol. 49, p. 118-129.
- DI FABIO, A. – SAKLOFSKE, H. D. 2014. Comparing ability and self-report trait emotional intelligence, fluid intelligence, and personality traits in career decision. *Personality and Individual Differences*, vol. 64, no. 2, p. 174-178.
- EMMERLING, R. J. – CHERNISS, C. 2003. Emotional Intelligence and the Career Choice Process. *Journal of Career Assessment*, vol. 11, no. 2, p. 153-167.
- FARNIA, F. – NAFUKHO, F. M. – PETRIDES, K. V. 2018. Predicting career decision-making difficulties: The role of trait emotional intelligence, positive and negative emotions. *Frontiers in Psychology*, vol. 9, p. 1-6.
- FERRARI, J. R. – DOVIDIO, J. F. 2001. Behavioural information search by indecisives. *Personality and Individual Differences*, vol. 30, p. 1113-1123.
- FROST, R. O. – SHOWS, D. L. 1993. The nature and measurement of compulsive indecisiveness. *Behavioural Research and Therapy*, vol. 31, no. 7, p. 683-692.
- FUQUA, D. R. – HARTMAN, B. W. 1983. Differential diagnosis and treatment of career indecision. *Personnel and Guidance Journal*, vol. 62, p. 27-29.
- FREDRICKSON, B. L. 2001. The role of positive emotions in positive psychology: the broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, vol. 56, p. 218-226.
- GATI, I. – KRAUSZ, M. – OSIPOW, S. H. 1996. A taxonomy of difficulties in career decision-making. *Journal of Counselling Psychology*, vol. 43, p. 510-526.
- GERMEIJS, V. – DE BOECK, P. 2002. A measurement scale for indecisiveness and its relationship to career indecision and other types of indecision. *European Journal of Psychological Assessment*, vol. 8, no. 2, p. 113-122.
- GERMEIJS, V. – VERSCHUEREN, K. 2011. Indecisiveness and Big Five personality factors: Relationship and specificity. *Personality and Individual Differences*, vol. 50, no. 7, p. 1023-1028.
- GERMEIJS, V. – VERSCHUEREN, K. – SOENENS, B. 2006. Indecisiveness and high school student's career decision-making process: Longitudinal associations and the mediational role of anxiety. *Journal of Counselling Psychology*, vol. 53, no. 4, p. 397-410.
- HORNICKÁ, M. – KALISKÁ, L. 2019. Rozvoj potencialit črtovej emocionálnej inteligencie u detí primárneho stupňa edukácie. *Školský psychológ/Školní psycholog*, roč. 20, č. 1, s. 30-39.
- CHROMEKOVÁ, P. 2020. Nerozhodnosť z aspektu emocionálnej inteligencie u adolescentov pri výkone budúceho povolania. *Bakalárska práca*. Trnava: FFTU.
- IZSÓF JURÁSOVÁ, K. – BIELA, A. – ŠPAJDEL, M. 2014. Impact of emotional valence and different source problem conditions on the resolution of analogical target problems. *Studia Psychologica*, vol. 56, no. 2, p. 99-107.

- JAENSCH, V. K. – HIRSCHI, A. – FREUND, A. 2015. Persistent career indecision over time: Links with personality, barriers, self-efficacy, and life satisfaction. *Journal of Vocational Behavior*, vol. 91, p. 122-133.
- KALISKÁ, L. – NÁBĚLKOVÁ, E. 2015. Psychometrické vlastnosti a slovenské normy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie pre deti, adolescentov a dospelých. Banská Bystrica: Belianum.
- KALISKÁ, L. – NÁBĚLKOVÁ, E. – SALBOT, V. 2015. Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie TEIQue-SF/TEIQue-CSF. Banská Bystrica: Belianum.
- KIRDÖK, O. – KAYADIBI, S. 2018. Personality traits as a predictor of career indecision of high school students. *Journal of Strategic Research in Social Science*, vol. 4, no. 1, p. 79-90.
- KIRDÖK, O. – KORKMAZ, O. 2018. Dimensions of personality and emotional intelligence as predictors of high school students' career decision difficulties. *Educational Research and Reviews*, vol. 13, no. 12, p. 495-502.
- LEVIN, N. – BRAUNSTEIN-BERKOVITZ, H. – LIPSHITZ-BRAZILIER, Y. – GATI, I. – ROSSIER, J. 2020. Testing the structure of the career decision-making difficulties questionnaire across country, gender, age, and decision status [online]. *Journal of Vocational Behaviour*, vol. 116, part A. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0001879119301435>
- MARCIONETTI, J. 2014. Factors affecting teenagers' career indecision in southern Switzerland. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, vol. 112, p. 158-166.
- OSIPOW, S. H. 1999. Assessing career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, vol. 55, no. 1, p. 147-154.
- PATALANO, A. L. – WENGROVITZ, S. M. 2006. Cross-cultural exploration of the Indecisiveness Scale: A comparison of Chinese and American men and women. *Personality and Individual Differences*, vol. 41, no. 5, p. 813-824.
- PETRIDES, K. V. 2009. Psychometric properties of the Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue). In: STOUGH, C. – SAKLOFSKE, D. H. – PARKER, J. D. A. (Eds.): *The Springer Series on Human Exceptionality. Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications*, p. 85-101.
- PILÁRIK, L. et al. 2010. Emočná inteligencia a rozhodovanie zdravotníckych záchranárov a hasičov. In: SARMÁNY-SCHULLER, I. – PILÁRIK, L. – JURIŠOVÁ, E. (Eds.): *Rozhodovanie v kontexte kognície, osobnosti a emócií II*. Nitra: FSVaZ, UKF, s. 59-68.
- PILÁRIK, L. 2016. Vnímaná emočná inteligencia a osobnostné črty ako prediktory stratégie kariérového rozhodovania. In: MILLOVÁ, K. – SLEZÁČKOVÁ, A. – HUMPOLÍČEK, P. – SVOBODA, M. (Eds.): *Sociální procesy a osobnost 2015. Otázky a výzvy*. Brno: MU, s. 282-288.
- PILÁRIK, L. 2019. Kariérne rozhodovanie adolescentov: Osobnostné a emočné aspekty ťažkostí a stratégií kariérneho rozhodovania. Nitra: UKF.
- PILÁRIK, L. – ĎURIAČOVÁ, D. – JURIŠOVÁ, E. 2019. Stratégie regulácie emócií ako determinanty ťažkostí v kariérovom rozhodovaní adolescentov. In: MAIEROVÁ, – VIKTOROVÁ, I. – DOLEJŠ, M. – DOMINIK, T. (Eds.): *PhD existence 9*. Olomouc: UP, s. 292-300.
- SAKA, N. – GATI, I. 2007. Emotional and personality-related aspects of persistent career decision-making difficulties. *Journal of Vocational Behavior*, vol. 71, no. 3, p. 340-358.
- SANTOS, P. J. – FERREIRA, J. A. – GONÇALVES, C. M. 2014. Indecisiveness and career indecision: A test of a theoretical model. *Journal of Vocational Behavior*, vol. 85, p. 106-114.
- SOLLAROVA, E. – KALISKA, L. 2019. The role of trait emotional intelligence in career decision-making difficulties and (career decision) self-efficacy. In: PRACANA, C. – WANG, M. (Eds.): *Psychology Applications and Developments V*. Lisboa: InScience, p. 34-44.
- UDAYAR, S. – FIORI, M. – THALMAYER, A. G. – ROSSIER, J. 2018. Investigating the link between trait emotional intelligence, career indecision, and self-perceived employability: The role of career adaptability. *Personality and Individual Differences*, vol. 135, p. 7-12.

- VENDEL, Š. 1982. Nerozhodnosť pri voľbe povolania u žiakov ZDŠ. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, roč. 17, č. 1, s. 41-55.
- VENDEL, Š. 1985. Diferenciácia pojmu nerozhodnosť v profesijnom vývine. *Jednotná škola*, roč. 37, č. 4, s. 363-370.
- VENDEL, Š. 1987. Rozlišovanie a poradenský postup pri nerozhodnosti pri voľbe štúdia. *Výchovný poradca*, roč. 24, č. 1, s. 43-50.
- VENDEL, Š. – BRUNCKOVÁ, M. 2014. Taxonómia a diagnostika ťažkostí v kariérom vývine. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej university.
- VIGNOLI, E. 2015. Career indecision and career exploration among older French adolescents: The specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, vol. 89, p. 182-191.

Súhrn: Cieľom štúdie je verifikácia vzájomných vzťahov medzi črtovou emocionálnou inteligenciou, nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou v súbore slovenských adolescentov. Výskumný súbor tvorilo 187 respondentov s priemerným vekom 17 rokov a 8 mesiacov. Na získanie dát bola použitá Škála nerozhodnosti (IS), Dotazník ťažkostí kariérového rozhodovania (CDDQ) a krátka forma Dotazníka črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF). Výsledky potvrdili signifikantný negatívny vzťah medzi nerozhodnosťou a črtovou emocionálnou inteligenciou a takisto signifikantný negatívny vzťah medzi kariérovou nerozhodnosťou a črtovou emocionálnou inteligenciou. Medzi nerozhodnosťou a kariérovou nerozhodnosťou bol preukázaný signifikantný pozitívny vzťah. Výsledky upozorňujú na možnú preventívnu úlohu črtovej emocionálnej inteligencie pri nerozhodnosti vo všeobecnosti i vo vzťahu k voľbe kariéry.

Kľúčové slová: nerozhodnosť, kariérová nerozhodnosť, črtová emocionálna inteligencia, adolescencia

PhDr. Kinga Izsóf Jurášová, PhD. prednáša na katedre psychológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. K jej odborným záujmom patrí neuropsychológia, vzťah kognitívnych a emocionálnych funkcií a štúdium bilingvizmu.

Bc. Paulína Chromeková je študentkou magisterského štúdia psychológie na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity. Predložená štúdia vychádza z jej bakalárskej práce.